

กลองมโหระทึก: มรดกภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง
Kettle drum: intellectual cultural heritage along the basin of Mekong River

❖ *Wei Yanxiong* ❖

กลองมโหระทึก: มรดกภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง¹

Kettle drum: intellectual cultural heritage along the basin of Mekong River

❖ Wei Yanxiong² ❖

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบคติสัญลักษณ์ ของกลองมโหระทึกในประเทศกลุ่มน้ำโขงที่ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) วิเคราะห์ถึงบทบาทของกลองมโหระทึกในวิถีชีวิตคนในสังคมเกษตรกรรมลุ่มน้ำโขงและ 3) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของกลองมโหระทึกในประเทศไทย เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ให้ดำรงอยู่สืบไปโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กลองมโหระทึก เป็นมรดกภูมิปัญญาที่สืบสานขับเคลื่อนเชื่อมโยงทางด้านวัฒนธรรมร่วมระหว่างภาคใต้ของประเทศจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลองมโหระทึกได้แพร่กระจายอยู่ภาคใต้ของประเทศจีนและบรรดาประเทศอาเซียนได้แก่ ประเทศจีน เมียนมา ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม บทบาทสำคัญคือการใช้ประกอบในพิธีกรรมตามความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ใช้เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ เกียรติยศ ความร่ำรวย ฐานันดร การใช้สำหรับส่งอามิตี้อยู่ในการระดมพล การสงคราม การแจ้งข่าว รวมถึงการใช้เป็นเครื่องดนตรีในงานบันเทิงและงานประเพณีต่างๆ ด้วย ปัจจุบันแม้ว่ากลองมโหระทึกจะยังมีใช้อยู่ทั้งในงานพระราชพิธี ประเพณีสำคัญ รวมถึงการใช้ในการประกอบพิธีกรรมของกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ของหลายประเทศ ทว่าได้ลดบทบาทและความสำคัญลง ที่สำคัญยังคงอยู่ในภาวะเสื่อมเสียต่อการสูญหายอย่างมากทั้งในมิติของศิลปะรวมถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกลองมโหระทึกที่เกิดขึ้นทั่วไปในกลุ่มประเทศที่ทำการศึกษาดังนั้นจึงควรมีการนำผลวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ สืบทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมกลองมโหระทึกให้ดำรงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไป

คำสำคัญ: กลองมโหระทึก, วัฒนธรรม, ลุ่มน้ำโขง

Abstract

Objectives of the research included 1.) To study the Kettle drum's and its unique among the Mekong sub region's countries that have been shown evidences from its long historical and up to the present time 2.) To analyses how the drum related to farmers lifestyle in this region and 3.) To analyses changing trend of its roles in Thailand in order to preserve, continue and development this cultural valued to be continued in accordance with this research for further development and disseminations.

The research findings found that the Kettle drum was one of the indigenous knowledge of Chinese and Southeast Asia cultural heritages, as the Kettle drum was spread in the southern part of China and some countries in Asia such as China, Myanmar, Laos, Thailand, Cambodia and Vietnam. Roles of the Kettle drum was strongly involved with belief and daily practices as well as honor, wealthy and power. The Kettle drum was also be used in gathering people for joining wars, making announcements and to be used as music instrument in traditional events. At the present time many countries still use the Kettle drum as music instrument to important events in particular for the Kings and ethnic significant events. Recently there is a level of concern of losing the use Kettle drum in many aspects, therefore we should use this research findings to be a guidance for using, preservation and renovation of the Kettle drum for beneficial of our future generation.

Key words : Kettle drum, culture, the basin of Mekong River

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “กลองมโหระทึก: มรดกภูมิปัญญากลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง” ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

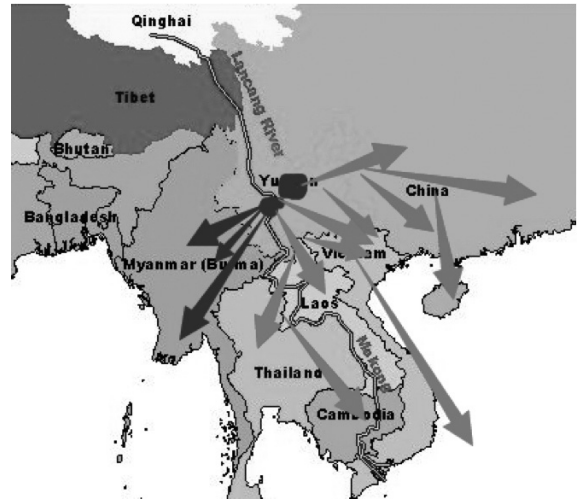
² รองศาสตราจารย์ประจำคณะภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“กลองมโหระทึก” เป็นมรดกภูมิปัญญาที่สืบสานขับเคลื่อนเชื่อมโยงทางด้านวัฒนธรรมระหว่างภาคใต้ของประเทศจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลองมโหระทึกได้กระจายกระจายทั่วในภาคใต้ของประเทศจีนและบรรดาประเทศอาเซียน เช่น เวียดนาม ลาว กัมพูชา ไทย เมียนมา มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย “กลองมโหระทึก” มีประวัติความเป็นมายาวนานถึง 3,000 กว่าปี (Jiang tingyu, 2005:111-117) ได้แพร่ขยายและนำมาใช้อย่างกว้างขวางในบรรดาชนเผ่าส่วนน้อยทางภาคใต้ของประเทศจีนและบรรดาประเทศอาเซียนจนถึงปัจจุบันซึ่งได้แทรกซึมเข้าไปในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของบรรดาชนเผ่าในสังคม (Liang zhiming, 2007:49-63) สามารถพูดได้ว่า “กลองมโหระทึก” เป็นตัวแทนด้านวัตถุโบราณแห่งยุคสมัยของภาคใต้ในประเทศจีน และบรรดาประเทศอาเซียน (Li fuqiang, Wei yanxiong, 2016:14-44) เพราะว่า “กลองมโหระทึก” มีความหมายทางด้านวัฒนธรรมและความเชื่อถือทางประเพณี

กลองมโหระทึกเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นอย่างหนึ่งในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นวัฒนธรรมความเชื่อของกลุ่มชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องถึงสมัยต้นประวัติศาสตร์ การพบกลองมโหระทึกในกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม แม้จะยังชี้ชัดไม่ได้ว่านำมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด ทั้งในแง่พิธีกรรมต่างๆ แต่จากการศึกษาลักษณะของแหล่งที่พบกลองมโหระทึกในกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง จะอยู่ในบริเวณเนินดินใกล้แหล่งน้ำ แสดงถึงการเลือกสถานที่ความอุดมสมบูรณ์ และพบบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลอาจเป็นนัยยะแสดงถึงความสัมพันธ์ในทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนในวัฒนธรรมร่วมที่มีการใช้กลองนี้ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง และแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในเขตนี้นั้นๆ เป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มและมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีในเรื่องการผลิตทางด้านโลหะกรรม และมีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับกลุ่มชนอื่นๆ ภายนอก จนกระทั่งมีการแลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรมและการเผยแพร่ความเชื่อต่อกัน

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ กลองมโหระทึกที่ค้นพบไม่ใช่เฉพาะพื้นที่กลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขงเท่านั้น หากแต่มีการค้นพบอีกหลายประเทศในภูมิภาค เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ต่างก็มีการค้นพบกลองมโหระทึกเช่นกัน (Liang zhiming, 2007:49-63) ซึ่งหมายความว่า กลองมโหระทึกคือวัฒนธรรม

ภาพที่ 1 แผนที่การกระจายของกลองมโหระทึก

ร่วมในภูมิภาค ซึ่งทั้งรูปแบบ ลวดลาย รวมถึงการใช้ประโยชน์ก็มีความคล้ายคลึงกันอยู่มากดังรายละเอียดข้างต้น

จะเห็นได้ว่า กลองมโหระทึกนั้นมีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตมาตั้งแต่ครั้งโบราณ แม้ว่าปัจจุบันความสำคัญและบทบาทดังกล่าวจะลดลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในโลกสมัยใหม่ ทว่ากลองมโหระทึกก็ยังคงความสำคัญในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่ไม่เพียงเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงอีกหลายประเทศร่วมภูมิภาค และเป็นความสำคัญที่อยู่ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าร่วมกัน ดังนั้นผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในหัวข้อ “กลองมโหระทึก: มรดกภูมิปัญญาของกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง” เพื่อศึกษาถึงรูปแบบความหมาย ความสำคัญ และบทบาททางวัฒนธรรมของกลองมโหระทึกในกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่สำคัญด้านวัฒนธรรมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาเหล่านี้ให้อยู่คู่กับสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1.ศึกษารูปแบบ คติสัญลักษณ์ ของกลองมโหระทึกในกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขงที่ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. วิเคราะห์ถึงบทบาทของกลองมโหระทึกในวิถีชีวิตคนในสังคมเกษตรกรรมกลุ่มน้ำโขงคือ ประเทศจีน เวียดนาม ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม

3. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงบทบาท และสถานภาพของกลองมโหระทึกในกลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขง เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ให้ดำรงอยู่สืบไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. วิธีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาถึงประวัติศาสตร์กลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยค้นคว้าข้อมูลเอกสารทั้งขั้นต้น (Primary Data) และขั้นรอง (Secondary Data) ซึ่งอาจอยู่ในรูปของหลักฐานใน 2 ลักษณะประกอบด้วย

1.1 ประเภทลายลักษณ์อักษร ได้แก่ เอกสารทุกชนิดที่ให้ข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลองมโหระทึก ทั้งงานวิจัย เอกสารโบราณ หนังสือ บทความ เป็นต้น

1.2 ประเภทที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ วัตถุสถานที่ สิ่งของ ภาพ ฯลฯ ที่ไม่ใช่เอกสาร ที่มีอยู่ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งสถานที่ที่ผู้วิจัยได้เข้าทำการศึกษาค้นคว้าประกอบด้วย สำนักหอสมุดแห่งชาติ พระนคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร หอสมุดสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ศูนย์วิจัยเฝ้าพันธุ์วิหามหาวิทยาลัยชนชาติ กวางซี สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติ เวียดนาม สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติลาว ราชบัณฑิตยสถานกัมพูชา มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง

2. วิธีวิจัยประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) เป็นการค้นคว้าข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า และการวิจัยเชิงคุณภาพ

3. วิธีวิจัยภาคสนาม เป็นการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรมหรือวิถีที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันกับกลองมโหระทึก โดยการศึกษาถึงสภาพแวดล้อมทาง

วัฒนธรรม เช่น ชุมชน ศาสนสถาน รวมถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลองมโหระทึกและยังคงดำรงอยู่

4. การนำเสนอ ใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยนำเสนอเนื้อหาแบบหัวเรื่อง (Topical Approach) ซึ่งแต่ละเรื่องจะเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเวลา: ผู้วิจัยได้กำหนดช่วงเวลาของการศึกษาตามข้อหัวข้อของการวิจัยว่า กลองมโหระทึก: บทบาทการอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขง ขอบเขตหลักด้านเวลานั้นคือ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ

ขอบเขตด้านพื้นที่: การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่กลุ่มน้ำโขงของการศึกษาภายใต้ชื่อ “กลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขง” ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาโดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่เป็นประเทศกลุ่มน้ำโขงอันประกอบด้วย จีน เวียดนาม ลาว กัมพูชา ไทย และเวียดนาม โดยวิเคราะห์จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ

ขอบเขตด้านเนื้อหา: ด้านเนื้อหาของการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาเนื้อหาครอบคลุม 3 ส่วนหลัก คือ

1. รูปแบบ ความหมายตามคติเชิงสัญลักษณ์ของกลองมโหระทึกในกลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. บทบาททางวัฒนธรรมตามความเชื่อเรื่องกลองมโหระทึกในภูมิภาคต่างๆ ของกลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขง
3. การเปลี่ยนแปลงบทบาททางวัฒนธรรมของกลองมโหระทึกในกลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขง เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ ความหมายตามคติเชิงสัญลักษณ์ของกลองมโหระทึกในกลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขงที่ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. ต้ององค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาททางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนตามความเชื่อเรื่องกลองมโหระทึกในภูมิภาคต่างๆ ของกลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขง

3. ต้ององค์ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงบทบาททางวัฒนธรรมของกลองมโหระทึกในกลุ่มประเทศกลุ่มน้ำโขง เพื่อหา

แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ให้คงอยู่ต่อไป

4. ได้ฐานข้อมูลเกี่ยวกับ “กลองมโหระทึก” ด้านมรดกทางวัฒนธรรมในแง่มุมต่างๆ ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ อันจะนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าอ้างอิงทางวิชาการได้ รวมถึงการเป็นองค์ความรู้ด้านท้องถิ่นศึกษาที่สำคัญในการเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าต่อไปในอนาคต

ความเป็นมาและความสำคัญของกลองมโหระทึก :

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง

ในอดีตพื้นที่วัฒนธรรมทางตอนใต้ของจีนปรากฏหลักฐานการใช้กลองมโหระทึกที่ยาวนานที่สุด ปัจจุบันสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศที่เก็บรักษากลองมโหระทึกมากกว่าที่อื่นยังเป็นประเทศที่บันทึกไว้ในพงศาวดารก่อนใคร (Li weiqing, 1994:48-57) ขณะเดียวกันนั้นก็ยังเป็นประเทศที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกลองมโหระทึกมากกว่าใครอีกด้วย ในสมัยราชวงศ์ถังและราชวงศ์ซ่งมีปัญหาชนเขียนเกี่ยวกับกลองมโหระทึกไว้ในรูปของกาพย์กลอน มาถึงราชวงศ์ฉิงในสมัยเจ้าแผ่นดินเสียนหลงครองราชย์เป็นปีที่ 14 เมื่อ ค.ศ. 1749 ได้เรียบเรียงสมุดภาพเกี่ยวกับวัตถุและรูปภาพที่มีชื่อว่า “ซิ่งกู่เจี้ยน” ได้บันทึกรูปภาพของกลองมโหระทึก 14 ใบ แล้วในสมัยเจ้าแผ่นดินเสียนหลงครองราชย์เป็นปีที่ 58 เมื่อ ค.ศ. 1793 ได้เรียบเรียงตำรา “ซิ่งกู่เจี้ยน” โดยท่านเจี๋ยและท่านอี่ เป็นผู้เรียบเรียงก็ได้เอารูปภาพกลองมโหระทึกเป็นจำนวน 9 ใบไว้ในตำรานี้ อีกในสมัยของเจ้าแผ่นดินเจี๋ยซิ่ง ผู้ว่าการมณฑลกวางซีที่มีชื่อว่า :แซ่ซิงซุน ได้เรียบเรียงตำราชื่อว่า “พงศาวดารกวางซี” มีหัวข้อเกี่ยวกับการวิจัยกลองมโหระทึกในตำราเล่มนี้ได้รับเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลองมโหระทึกมากพอสมควร (Li fuqiang, Wei yanxiong, 2016:14-44) นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการวิเคราะห์วิจัยกลองมโหระทึกอีกด้วย เมื่อสมัยของเจ้าแผ่นดินต้าวกวง ท่านโหลวซื่อหลิงได้เขียนตำราที่มีชื่อว่า “การวิจัยกลองมโหระทึกจิ่งอี่ซี” ซึ่งได้มีการอธิบายตัวหนังสืออี่ซีที่พูดถึงกลองมโหระทึก 1 ใบ ตั้งแต่นั้นมาจึงได้มีการบันทึกไว้ในพงศาวดารในแต่ละท้องถิ่น

การวิจัยกลองมโหระทึกทางด้านวิทยาศาสตร์ เป็นการเริ่มต้นในท้ายศตวรรษที่ 19 โดยชาวตะวันตกเป็นผู้ริเริ่ม ในปี

1884 ดร.เมเยอร์ (A.B. Meyer) เจ้าหน้าที่วุฒิสมาชิกเดรสเดน (Dresden) ของเยอรมนีได้เขียนตำราเล่มหนึ่งที่มีชื่อว่า “วัตถุโบราณในเกาะอินเดียตะวันออก” ซึ่งจัดพิมพ์อยู่ที่เมืองไลพ์ซิก ได้นำเอารูปภาพของกลองมโหระทึกบาตาวิและกลองมโหระทึกยุโรปมาเรียบเรียงเป็นตำรา ซึ่งได้เป็นการเปิดศาสตร์ให้แก่การค้นคว้าวิจัยกลองมโหระทึก ในปี 1898 ท่านเมเยอร์กับท่านฟอย (W.Foy) ได้ร่วมกันเขียนตำราที่มีชื่อว่า “กลองมโหระทึกเขียวของอาเซียน” ที่ได้จัดพิมพ์อยู่ที่เมืองเดรสเดน (Zhao lu, 1990:1-8) หลังจากนั้นนักวิจัยเยอรมนีคือท่านฟรีดริชเฮิร์ธ (Friedrich Hirth) กับนักวิจัยฮอลแลนด์คือท่านตีเรอร์ (De Groot) ซึ่งสองท่านนี้เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยปัญหาของจีนได้มีการโต้เถียงกันเกี่ยวกับเรื่องของกลองมโหระทึก นักวิจัยชาวฮอลแลนด์ได้นำเอาข้อมูลที่บันทึกไว้ในพงศาวดารของจีนมาพิสูจน์ว่า กลองมโหระทึกเป็นชิ้นงานของบรรดาชนเผ่าส่วนน้อยในภาคใต้ของจีน กลองมโหระทึกได้แสดงถึงฐานะและอำนาจ ปี 1902 “กลองมโหระทึกโลหะของอาเซียน” ซึ่งเป็นตำราของท่านฟรังก์เฮกเกอร์ (Franz Heger) นักวิจัยชาวเยอรมันได้จัดพิมพ์อยู่ที่เมืองแร็พซิชโดยเขียนเป็นภาษาเยอรมัน (Zhao lu, 1990:1-8) ท่านเฮกเกอร์เออร์ได้ใช้ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกประเภทวัตถุโดยอิงตามรูปทรงและการเปลี่ยนแปลงของลวดลายของกลองมโหระทึก (Li fuqiang, Wei yanxiong, 2016:14-44)

จะเห็นได้ว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับกลองมโหระทึกกันอย่างกว้างขวางในหลายประเทศ ซึ่งอาจได้ข้อสรุปในเบื้องต้นว่า กลองมโหระทึกเป็นวัฒนธรรมร่วมกันของกลุ่มคนในภาคพื้นเอเชีย โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวิถีการดำเนินชีวิต วิถีความเชื่อ และวิถีวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ เหล่านี้มีความเป็นวัฒนธรรมร่วมกันอยู่ อย่างไรก็ตาม ในประเทศกัมพูชา ประเทศลาว ประเทศเมียนมา และประเทศไทย กลับพบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับกลองมโหระทึกไม่มากนัก ไม่เป็นที่สนใจของนักวิชาการทั่วไปเท่าที่ควร ส่วนใหญ่มีการเก็บรักษา กลองมโหระทึกที่ค้นพบในประเทศเหล่านี้เอาไว้ในพิพิธภัณฑ์หลายแห่ง

ผลการวิจัย

กลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขงแหล่งกำเนิดของกลองมโหระทึก นับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 มีกลุ่มนักวิชาการบางกลุ่มของยุโรปขณะทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ

กลองมโหระทึกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมในช่วงต้นของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ล้วนแต่กล่าวถึง วัฒนธรรมดองซอนของเวียดนาม คือวัฒนธรรมกลองสำริด หรือกลองมโหระทึกทั้งสิ้น ศูนย์กลางของวัฒนธรรมนี้อยู่บริเวณ ดองซอนวัฒนธรรมดองซอนมีอิทธิพลแต่ภาคเหนือเวียดนาม ไปถึงอินโดนีเซีย วัฒนธรรมดองซอนมีอายุระหว่าง 500 ถึง 100 ปีก่อนคริสต์ศักราช (Jiang tingyu, 2005:111-117) ดังนั้น จึงอาจกล่าวในเบื้องต้นนี้ได้ว่า วัฒนธรรมกลองมโหระทึก คือ วัฒนธรรมร่วมกันของชนชาติต่างๆ ทั้งของจีนและอาเซียน

กัมพูชาเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมกลองมโหระทึกของ ตอนใต้ของประเทศจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นักวิชาการ ของยุโรปที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับกลองมโหระทึกก็กล่าวถึง กัมพูชา แต่บางทีอาจเนื่องด้วยความโดดเด่นแพรวพราว ของวัฒนธรรมอังกอร์ ทำให้ดึงดูดความสนใจของเหล่าผู้วิจัย ทั้งหลายไป

ในขณะที่ข้อมูลเกี่ยวกับกลองมโหระทึกที่ขุดพบใน ประเทศลาวปัจจุบัน โดยทั่วไปแล้วเราอาจสันนิษฐานว่า อารยธรรมหรือวัฒนธรรมของลาวในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วง เวลาเดียวกันกับยุคอันของประเทศไทยหรือหลังจากนั้นจึงเริ่ม มีการใช้กลองมโหระทึก (Jiang tingyu, 2005:111-117) อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานยืนยันอย่างแน่ชัด กลองมโหระทึก ที่มีการค้นพบครั้งแรกถูกสร้างขึ้นภายใต้อารยธรรมของลาว จากนั้นก็แพร่กระจายสู่พื้นที่ใกล้เคียง

เช่นเดียวกันกับเมียนมาที่ได้มีการเริ่มใช้กลองมโหระทึก ตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 11 (ประมาณช่วงปลายราชวงศ์ซ่งของจีน) ทางตอนใต้ของเมียนมามีการพบแผ่นจารึกอักษรมอญ/บาลี ในช่วงกลางศตวรรษที่ 11 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระเจ้า Mukuta (King Mukuta) แห่งเมืองตะโตน (Thaton) ซึ่งกล่าวถึงการตี หรือเคาะกลองของประชาชนในสมัยนั้นเป็นการแสดงออกถึง ความเคารพที่มีต่อพระเจ้า Mukuta ในแผ่นจารึกภาษามอญ ที่ถูกค้นพบเมืองแปร หรือปยี หรือโปรมและเจดีย์เขवनันดอว์นั้น กล่าวถึงพระเจ้าจันลิตาแห่งพุกาม (King Kyansittha, ช่วงปี ค.ศ.1084-1111) ว่าได้มีส่งพุทธวัตถุกลับไปยังพุทธคยาของ อินเดียเพื่อทำการฟื้นฟู ซึ่งหนึ่งในนั้นก็มีกลองมโหระทึกอยู่ด้วย นอกจากนี้ ในภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในของพระเจ้าจันลิตา มีปรากฏภาพกลองมโหระทึกจำนวน 3 ใบในนั้น (Virgimia M.Di Crocco, 1993:78-79)

กลองมโหระทึกในไทยนั้นเป็นกลองที่ถูกหล่อขึ้นในพื้นที่ หรือถูกนำเข้ามาจากจีนหรือเวียดนามกันแน่ ซึ่งยังเป็นข้อถกเถียง จากนักวิชาการต่างๆ มาโดยตลอด ที่ผ่านมามีนักวิชาการเชื่อว่า กลองมโหระทึกในไทยนั้นถูกหล่อขึ้นโดยฝีมือของชาวพื้นเมือง เนื่องจากตั้งแต่สมัยโบราณมาพวกเขาเหล่านั้นก็ได้มีเทคโนโลยี การหล่อเครื่องสำริดจากหลักฐานที่พบในโนนโกทาและบ้านเชียง ซึ่งผ่านวิธีการการวิเคราะห์ทางสเปกโตรสโกปีโดยใช้เครื่องเร่ง ความเร็วในการระบอบอายุของวัตถุ ซึ่งเครื่องสำริดที่ขุดพบเหล่านั้น มีอายุอยู่ระหว่าง 1000 - 1500 ปีก่อนคริสตกาล (Liang Zhiming, 2007:49-51)

จากข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบันพบว่า เครื่องสำริดที่พบใน ประเทศไทยนั้นมีอายุน้อยกว่าเครื่องสำริดของจีน แหล่งที่มา ของเครื่องสำริดก็อาจเป็นไปได้สูงว่าไม่ได้เกิดขึ้นมาเอง แต่มีส่วน เกี่ยวข้องกับประเทศจีน นายชาร์ลไฮแฮม (Charles Higham) ยังเชื่ออีกว่า ยุคสำริดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้นอาจเริ่ม ตั้งแต่เทือกเขาหลิงหนาน (Lingnan) ตอนใต้ของประเทศจีน ไปจนถึง Qindunerhegu และจากยูนนานยาวไปจนถึงสามเหลี่ยม ปากแม่น้ำโขงนั้นไม่มีต้นกำเนิดที่เกิดขึ้นเอง เทือกเขาหลิงหนาน (Lingnan) ถือเป็นถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของสำริดแห่งหนึ่ง เริ่มตั้งแต่ เริ่มต้นอารยธรรมของยุคสำริดในประเทศจีน ก็ได้มีการเริ่มการ แลกเปลี่ยนแนวคิดและภาษาไปทางตอนใต้ หากการแลกเปลี่ยน เครื่องสำริดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้มีที่มาเช่นนี้ ย่อมมีการแสดงถึงการค้นพบในการทำเหมืองแร่และในพื้นที่ 1-2 หรือ 2-3 แห่ง

กล่าวได้ว่า ต้นกำเนิดวัฒนธรรมเครื่องสำริดจะมีส่วน เกี่ยวข้องกับตอนใต้ของประเทศจีน ในยุควัฒนธรรม (ขุนซิว) ของจีนได้มีการเริ่มหล่อกลองมโหระทึกขึ้นแล้ว (Zhang xifeng, 2007:4-33) กลองมโหระทึกหล่อจากสำริดตามแบบเฮเกอร์ 1 ใน กลุ่มประเทศลุ่มน้ำโขงนั้นเกิดขึ้นจากการเชื่อมต่อแลกเปลี่ยนกัน ระหว่างชาวพื้นเมืองกับชาวพื้นเมือง นับตั้งแต่การสถาปนา อาณาจักรตั้งแต่ยุควัฒนธรรม (ขุนซิว) ชาวเยวีย (Yue) ซึ่ง อยู่ทางตอนใต้ของจีนต้องเผชิญกับความกดขี่ที่มาจากตอนเหนือ ของประเทศ เมื่อเคลื่อนมายุคราชวงศ์ฉินและอื่น การขยาย อำนาจของราชวงศ์ในช่วงกลางสร้างความกดดันที่มีอยู่ของทาง ตอนใต้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น (Zhang xifeng, 2007:4-33) ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวทำให้เกิดแพร่กระจายของกลองมโหระทึก ไปเทือกเขาหลิงหนาน (Lingnan) ทางใต้ของจีน รวมถึงกลุ่ม

ประเทศกลุ่มน้ำโขงซึ่งอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับผลดังกล่าวไปด้วย

บทบาททางสังคมและวัฒนธรรมของกลองมโหระทึก

จากการศึกษาวิจัยพบว่าบทบาททางสังคมสำคัญของกลองมโหระทึกในสมัยโบราณ คือการใช้สำหรับการบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตัวกลองมโหระทึกเองเป็นผลิตผลจากลัทธิความเชื่อและตัวกลองมโหระทึกก็ได้รับการเคารพบูชาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งด้วยการบวงสรวงด้วยกลองมโหระทึกไม่ว่าในโอกาสใด (ทองแถม นาถจำนง, 2538:140-141)

นอกจากนี้ยังใช้เครื่องประดับบารมีของผู้มีอำนาจ การเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของตัวมโหระทึกเองอาจจางไป แต่มโหระทึก (โลหะ) เป็นของมีคุณค่าหายาก (ทองแถม นาถจำนง, 2538:140-141) เช่นเดียวกับที่ราชสำนักจีนเคยถือ “ตั้ง” (ภาชนะโลหะรูปทรงคล้ายกระถางรูปใหญ่) เป็นสัญลักษณ์ของการครองอำนาจรัฐ บทบาทของมโหระทึกในราชสำนักสยามปัจจุบัน รวมถึงเป็นสัญลักษณ์ของความสูงเกียรติที่รำรวยเมื่อการหล่อมโหระทึกทำได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะหัวหน้าเผ่า (ประมุข) เท่านั้น จะมีกลองมโหระทึกได้ ผู้สูงศักดิ์ที่ได้รับรางวัลจากประมุข หรือผู้รำรวยก็สามารถเป็นเจ้าของได้สัญลักษณ์แห่งอำนาจก็ร่อนลงเหลือเพียงสัญลักษณ์แสดงความรำรวยสูงศักดิ์ (ทองแถม นาถจำนง, 2538:140-141) บทบาทมโหระทึกในกลุ่มชนกะเหรี่ยงว่า ก็จะต้องอยู่ในข้อนี้และบทบาทในการใช้สำหรับส่งอาถืสัญญาณ เช่น ใช้ระตมพลใช้ในการสงคราม ใช้แจ้งข่าวตวน เช่น ไฟไหม้ คนตาย เป็นต้น ใช้เป็นเครื่องดนตรีในง่บั้งเทิง หรือเล่นไปตามประเพณีเท่านั้น มิได้เข้าใจถ่องแท้ถึงความหมายดั้งเดิม (ทองแถม นาถจำนง, 2538:140-141)

สภาพการณ์ทางวัฒนธรรมกลองมโหระทึกในปัจจุบัน

ปัจจุบันอยู่ตอนใต้ของจีนยังมีชนเผ่ากลุ่มน้อย เช่น ชนเผ่าจ้วง ชนเผ่าตัง ชนเผ่าแม้ว ชนเผ่าเย้า ฯลฯ ใช้กลองมโหระทึกในเทศกาลสำคัญต่างๆ กลุ่มชนเผ่าเหล่านี้ถือเป็นเจ้าของกลองมโหระทึกเป็นคนที่สร้างขึ้นแล้วเป็นคนที่ใช้ในทุกวันนี้ (Zhang xifeng , 2007:4-33)

ที่ประเทศเวียดนามมีหนังสือบันทึกว่ามีกลุ่มชนเผ่าส่วนน้อยเช่นมีชนเผ่าขมุ (Kho Mu) ชนเผ่าจายา (Giay) ชนเผ่าปู่แปว (Pu Peo) ชนเผ่าโคตู (Co Tu) ชนเผ่าโลโล (Lo Lo) ชนเผ่าเม็ง (Muong) ชนเผ่าปานาน (Bahnan) ชนเผ่า ม้ง (Hmong) ชนเผ่าไท

ภาพที่ 2 การใช้กลองของชนเผ่าจ้วง

(Thai) ชนเผ่าเจียโล (Gialai) ชนเผ่าบูอี่ (Bo y) มีการใช้กลองมโหระทึกอยู่แต่ส่วนมากใช้ในพิธีฝังศพ (Vu Thang, 1974:67-80)

วัฒนธรรมกลองมโหระทึกที่มีที่มาจากจีนและภาคเหนือของเวียดนามนั้นได้รับผลกระทบในช่วงประวัติศาสตร์ตอนต้นของกัมพูชา แต่ต่อมาในช่วงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ก็ไม่สามารถทนต่อไปได้ เนื่องจากชาวพื้นเมืองส่วนใหญ่ของกัมพูชาคือชาวเขมรไม่เพียงแต่ไม่ยอมรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจีนที่อยู่ทางตอนเหนือ นอกจากนี้ยังได้รับผลกระทบด้านวัฒนธรรมจากอินเดียและคาบสมุทรมลายู หากก่อนการสถาปนาอาณาจักรพุนันผลกระทบนี้ไม่ได้มีการแสดงชัดเจนเท่าไรนั้น หลังจากสถาปนาอาณาจักรพุนัน วัฒนธรรมจากอินเดียและคาบสมุทรมลายูนั้นส่งผลกระทบอย่างมากต่อชาวเขมร ด้วยเหตุนี้จึงมีเพียง

ภาพที่ 3 การใช้กลองของชาวโลโล

กลองมโหระทึกที่หล่อจากสำริดของกัมพูชาตามแบบเฮเกอร์ 1 เท่านั้นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ตอนต้นในระยสั้นๆ ของกัมพูชา และกลองก็ได้สูญหายไป ไม่สามารถพัฒนาไปเป็นกลองประเภทต่างๆ ได้ตั้งจีนและเวียดนาม (Sergey V.Lapteff, 2009:29) ในปัจจุบันกลองมโหระทึกหล่อจากสำริดแบบเฮเกอร์ 3 ทั้งหมดที่ถูกค้นพบนั้นไม่เพียงแต่มีจำนวนน้อยนิดเท่านั้น แต่ยังเป็นเพียงกลองที่มาจากยุคปลาย ล้วนแล้วแต่เป็นกลองที่มาจากยุคที่ใกล้เคียงกับราชอาณาจักรลาวและราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน ซึ่งล้วนแต่เป็นของขวัญที่ได้รับจากประเทศเพื่อนบ้าน (Yoshinori Yasuda, 2007:63-64) ประเทศกัมพูชาในปัจจุบันนี้ไม่มีการใช้กลองมโหระทึกแล้ว ถึงแม้ว่าในพระราชวังจะมีการจัดวางกลองดังกล่าวก็ตาม (กลองมโหระทึกหล่อจากสำริดแบบเฮเกอร์ 3) แต่งานพิธีกรรมต่างๆ ล้วนแล้วแต่ไม่ได้มีการนำกลองมโหระทึกมาใช้ เพียงแต่ให้กลองนั้นสัญลักษณ์ของพลังอำนาจในความทรงจำทางประวัติศาสตร์ และกลองมโหระทึกที่ถูกเก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์ก็ไม่ต่างกัน

ภาพที่ 4 ภาพสงกรานต์ลาว

ในขณะที่ประเทศลาว จากการสันนิษฐานตามข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน ลาวลุ่มอาจเป็นชนเผ่ากลุ่มแรกที่มีการใช้กลองมโหระทึก จนกระทั่งในเทศกาลสงกรานต์ในปี ค.ศ.1950 ยังมีประเพณีที่ใช้กลองมโหระทึกร่วมบรรเลงอยู่ในเทศกาลสงกรานต์ (Jiang tingyu, 2005:111-117) ต้นกำเนิดมาจากพิธีกรรมพิธีหนึ่งทางศาสนาพราหมณ์ ที่เป็นการให้ใน 1 ปีมีวันสำคัญทางศาสนา เพื่อให้เราได้เดินทางไปชำระล้างร่างกายในแม่น้ำ ชำระล้างสิ่งไม่ดีออกไปจากร่างกาย เนื่องจากคนชราและคนพิการนั้นไม่สามารถเดินทางไปแม่น้ำได้ คนในครอบครัวและเพื่อนสนิท

จึงได้นำน้ำในแม่น้ำกลับมาให้พวกเขา เพื่อให้พวกเขาอาบน้ำชำระล้างสิ่งไม่ดี ในเทศกาลสงกรานต์นั้นจะประกอบด้วยการชักธงชาติขึ้นยอดเสาทั่วประเทศ สรงน้ำพระพุทธรูป สรงน้ำพระสงฆ์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ อธิษฐานขอพร ดังนั้นทุกคนจึงขนานนามเทศกาลนี้ว่า “เทศกาลรดน้ำ” ในช่วงเวลา 3 วันนี้ทั่วทั้งประเทศล้วนครึกครื้น ทั่วทุกพื้นที่ล้วนเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ และยังมีกิจกรรมการประกวด “นางสงกรานต์” และขบวนแห่ทางสงกรานต์ในปี ค.ศ.1950 นั้นต้องใช้กลองมโหระทึกบรรเลงนำหน้าขบวน (Li fuqiang,Wei yanxiong, 2016:14-44)

ปัจจุบันลาวเป็นประเทศที่มีการเก็บรักษากลองมโหระทึกไว้จำนวนมากค่อนข้างมาก และชนเผ่าที่มีการนำกลองมโหระทึกมาใช้บ่อยที่สุดก็คือชนเผ่าขมุ ในประเพณีและพิธีกรรมแสดงถึงการใช้กลองมโหระทึกของความโดดเด่นทางวัฒนธรรมกลองมโหระทึกของลาวในปัจจุบัน (Wei danfang,Wanfubin, 2007:89-101)

ในขณะที่ชาวขมุนั้นเชื่อว่าถ้าในบ้านมีคนเจ็บป่วย จะต้องฆ่าไก่หนึ่งตัว ใช้เลือดและขนของไก่เช็ดกลองมโหระทึก และใช้เชือกผ้าฝ้ายผูกโยงหูกลองกับกบบนหน้ากลอง จากนั้นให้เจ้าบ้านตีไปประมาณ 1 ชั่วโมงแล้วให้ชาวบ้านทั้งหมดในชุมชนมาที่บ้านเพื่อร่วมประกอบพิธี หลังพิธีสิ้นสุดลงภายใน 1 เดือนจึงจะสามารถตีกลองมโหระทึกเล่นได้ ในช่วงเวลา 1 เดือนนี้หากมีคนนอกพื้นที่มาเยี่ยมชมหรือมาตีกลองก็จะถือว่าเป็นเรื่องที่ดี สามารถปิดป่าทุกขั้วออกไปได้ (Wei danfang, Wanfubin, 2007:89-101)

ปัจจุบันชุมชนของเผ่ากะเหรี่ยงยังคงมีกลองมโหระทึกหลงเหลืออยู่หมู่บ้านละ 1 2 3 หรือ 4 ใบ ทุกๆ เทศกาลปีใหม่ แต่งงานเมื่อมีการตั้งชื่อเด็กหรืองานศพ ล้วนแล้วแต่มีการใช้กลองมโหระทึก หากในชุมชนหรือวัดที่ไม่มีกลองมโหระทึกนั้นจะมีการจัดงานก็ต้องทำการยืมกลองมา แต่การใช้กลองมโหระทึกนั้นจะใช้ในงานพิธีที่จริงจังและศักดิ์สิทธิ์ มีเพียงในโอกาสที่สำคัญเท่านั้นจึงจะมีการใช้ โดยปกติแล้วหากไม่มีเหตุจำเป็นก็จะไม่มีการตีกลองนี้ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความอัปโชค

ถึงแม้ว่ากลองมโหระทึกในวัฒนธรรมของไทยในยุคปัจจุบันจะมีเพียงชนบางกลุ่มที่มีการใช้เท่านั้น แต่ยังคงตรึงอยู่ในใจของชนทั้งหลายมิได้เลือนหายไป ชนเผ่าไทยเชื่อว่า กลองมโหระทึกถือเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นทั้งเครื่องมือที่ใช้ขับบอกแจ้งและเครื่องดนตรี ในเกือบทุกแห่งของวัดในไทย

ภาพที่ 5 ภาพประโคมย้ายม

ล้วนแล้วแต่มีกลองมโหระทึกที่มีสองหน้าหรือมากกว่านั้น ซึ่งพิธีกรรมต่างๆ ภายในวัดนั้นยังมีการใช้กลองมโหระทึกมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับในประเทศไทย สำนักพระราชวังมีการเก็บรักษา กลองมโหระทึกไว้เป็นจำนวนมาก และมีการนำกลองมโหระทึก มาใช้ในงานพิธีต่างๆ วัดพระแก้วมีกลองนี้จำนวน 2 ใบ ภายในพระราชวังมีจำนวน 10 ใบ ซึ่งกลองเหล่านี้ล้วนเป็นกลองมโหระทึก หล่อจากสำริดแบบเฮเกอร์ 3 จะต้องมีการปิดทองลงลายใหม่ ในทุกๆ 1-2 ปี คนไทย (ชนเผ่าไท) มีความเชื่อว่า กลองมโหระทึก ในพระราชวังนั้นเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นจึงมีเพียง การออกงานพิธีของพระมหากษัตริย์ หรือบุคคลในราชวงศ์ เท่านั้นจึงจะมีการนำกลองนี้มาใช้งาน (ทองแถม นาถจำนง, 2538: 140-141) โดยปกติแล้ว กลองมโหระทึกที่เก็บไว้ใน พระบรมมหาราชวังนั้นจะถูกเก็บรวมกับเครื่องดนตรีประกอบ พระราชพิธีอื่นๆ อย่างที่เห็นในปัจจุบัน การใช้กลองมโหระทึก ในงานพิธีต่างๆ ของไทย ได้แก่ พิธีวางศิลาฤกษ์พระบรม มหาราชวัง พระราชพิธีราชาภิเษก พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรง พระแก้วมรกต พิธีอวยพรที่จัดขึ้นเฉพาะในพระบรมมหาราชวัง เนื่องในวันสงกรานต์ พิธีพีชฆงคจจรตพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นต้น (ทองแถม นาถจำนง, 2538:140-141)

พิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญมีการจัดขึ้นในวันที่ 13 พฤษภาคม ของทุกปี โดยจัดบริเวณมณฑลพิธีท้องสนามหลวง มีพระราชวงศ์เป็นผู้นำการประกอบพิธี แสดงให้เห็นถึงบัดนี้ ฤดูกาลแห่งการทำนาและเพาะปลูกได้เริ่มขึ้นแล้วของทั้งประเทศ ในขณะที่เดียวกันยังเป็นตัวอย่างในการทำการเกษตรให้แก่

ชาวเกษตรกร และเป็นการช่วยพัฒนาความสามารถทางด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกร การประกอบพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในปัจจุบันนี้มีเหตุผลสองประการ ประการที่หนึ่งคือ เป็นพิธีให้ศีลให้พรที่จัดขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง อีกประการหนึ่งคือเป็นการมอบรางวัลให้แก่เกษตรกรดีเด่นในงานพระราชพิธี ภายในพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ กลองมโหระทึกสองหน้าจะตั้งอยู่ทั้งสองข้างของห้อง ซึ่งจะอยู่ด้านท้ายของรูปปั้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งตั้งตรงข้ามกับพลับพลาที่ประทับของพระมหากษัตริย์และพระราชินี ซึ่งหลังจากที่พระมหากษัตริย์และพระราชินีจุดธูปเทียนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วนั้นก็ทำการขอพรกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล จากนั้นเจ้าพนักงานจะจุดพระโคเทียมแอกไปยังด้านหน้าพระมหากษัตริย์เพื่อทำการเจิม ซึ่งเป็นพิธีการที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ จากนั้นเจ้าพนักงานจะทำการลั่นฆ้องเป่าแตรระย้าสังข์ หลังจากเสียงฆ้องและแตรดังขึ้น เจ้าพนักงานดนตรีจะทำการบรรเลงดนตรี แสดงถึงพิธีการได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว การไถนาในพิธีแรกนาขวัญนั้นจะทำการไถ 9 รอบ ผู้เดินนำพิธีคือพราหมณ์ปุโรหิต ถัดมาคือพญาโค คันไถพระโคบาล เทพีแรกนาขวัญทั้ง 4 สุดท้ายตามด้วยเจ้าพนักงานหว่าน เจ้าพนักงานถือเหล่าและน้ำ ทุกครั้งไถครบ 1 รอบ แต่จะทำการเป่า 1 ครั้ง แต่กลองมโหระทึกนั้นจะบรรเลงไม่หยุด โดยจะบรรเลงจนพิธีสิ้นสุดลง หลังจากนั้นพระมหากษัตริย์และพระราชินีจะมอบรางวัลให้แก่เกษตรกรดีเด่นที่ได้รับรางวัลในแต่ละจังหวัด เมื่อพิธีการสิ้นสุดลง ประชาชนที่อยู่โดยรอบปริมณียจะรีบรุกเข้ามาเก็บเมล็ดพันธุ์ที่หว่านในพิธีกลับไปปลูกในที่นาของตนเอง เพื่อเป็นสิริมงคลในการประกอบอาชีพ

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นประเพณีโบราณที่ถูกฟื้นฟูขึ้นมาในปี ค.ศ.1959 โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วัดฤๅษะสงคค์เพื่ออริษฐานขอพรให้แก่ประเทศไทย จนถึงปัจจุบันมีการประกอบพิธีแล้วทั้งสิ้น 17 ครั้ง เป็นขบวนพระราชพิธีที่งดงาม ซึ่งริ้วขบวนประกอบด้วยเรือทั้งหมด 52 ลำล่องเป็นแถว 5 แถวตามแนวขบวนที่ตั้งกระบวน (Jiangtingyu, 2005:111-117) ในสมัยโบราณ ในจำนวนนั้นมีเรือจำนวน 4 ลำที่เป็นเรือพระที่นั่ง ประกอบด้วย เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช และเรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์ นอกจากนี้ยังมีเรือจำนวน 10 ลำที่สำหรับใส่ราชบรรณาการ และอีกจำนวน 38 ลำเป็น

เรือเล็ก รื้อขบวนเรือทั้ง 5 แลวนี้มีความยาวประมาณ 1,280 เมตร กว้าง 110 เมตร ฝีพายนั้นเป็นทหารเรือที่มาจากหน่วยกองต่างๆ จำนวน 2,200 นาย ล่องเรือเป็นระยะทางทั้งหมด 4.5 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาราว 55 นาที โดยเริ่มล่องไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา ไปวัดอรุณ ตั้งแต่สะพานธนบุรีไปจนถึงสะพานพระพุทธยอดฟ้า ในขบวนพยุหยาตราชลมารคนั้น กลองมโหระทึกจะถูกวางไว้ที่ส่วนหน้าเรือจำนวน 4 ลำ นอกจากจะมีกลองมโหระทึกแล้วยังมีแตร ข้อง กลองชนะชัย ปี่ และเครื่องดนตรีอื่นๆ อีกด้วย ขณะที่เรือเริ่มล่องออกไปตามแม่น้ำ พรหมณ์จะทำหน้าที่เป่าแตรหอยสังข์ จากนั้นกลองมโหระทึกจะเริ่มต้นบรรเลงและบรรเลงจนสิ้นสุดพิธี ระหว่างนั้นฝีพายก็จะร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี เพื่อเป็นการสรรเสริญแก่พระมหากษัตริย์ พิธีนี้ถือเป็นพิธีอันศักดิ์สิทธิ์และยิ่งใหญ่นอกจากพระราชพิธีสองพิธีที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ยังมี พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระแก้วมรกต พิธีอวยพรที่จัดขึ้นเฉพาะในพระบรมมหาราชวังเนื่องในวันสงกรานต์ ซึ่งพระราชพิธีดังกล่าวนี้แล้วแต่ใช้กลองมโหระทึกในการประกอบพิธีทั้งสิ้น และที่สำคัญพระราชพิธีเหล่านี้แล้วแต่เป็นพิธีที่จัดขึ้นเฉพาะในพระราชวังเท่านั้น ไม่ได้มีการเปิดเผยต่อสาธารณชนแต่อย่างใด (Yu ni ,2556:6-49)

ปัจจุบันนอกจากชนชาติไทยที่มีการใช้กลองมโหระทึกนั้น ยังมีชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงและชนเผ่าขมุสองชนเผ่าที่มีการใช้กลองมโหระทึก

การสืบทอด อนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมกลองมโหระทึก
วัฒนธรรมกลองมโหระทึกนั้นคือส่วนที่มีความสำคัญมากของวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ จุดสำคัญของวัฒนธรรมกลองมโหระทึกที่เข้าสู่ลุ่มแม่น้ำโขงเมื่อ 2,000 กว่าปีที่ผ่านมานั้น คือการทำทวารวิชัยเกี่ยวกับชนเผ่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และวัฒนธรรมพื้นฐาน ในไม่กี่ปีที่ผ่านมานี้ ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมกลองมโหระทึกของจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นจะได้รับความสนใจจากเหล่านักวิชาการ แต่ในการสืบสานและอนุรักษ์นั้นยังคงเผชิญกับปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะจากการเลือนหายไป การสูญผู้สืบทอด และความตระหนักในการอนุรักษ์กลองมโหระทึก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ควรขึ้นอยู่กับประเทศต่างๆ ในกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขง ในการเสนอและกำหนดการอนุรักษ์กลองมโหระทึกเพื่อป้องกันการเลือนหายไปของกลองมโหระทึก ฟื้นฟูวัฒนธรรมกลองมโหระทึกและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแต่ละชาติ

กระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลองมโหระทึกและสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมกลองมโหระทึก การอนุรักษ์วัฒนธรรมกลองมโหระทึกนั้นมีความยากลำบากมาก ต้องมีระบบนโยบาย แนวทางที่แข็งแกร่ง รวมถึงการช่วยเหลือจากหลายภาคส่วน และสังคมด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง จากคำกล่าวข้างต้น มาตรการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลองมโหระทึกนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากรัฐบาล ประชาชน ผู้สืบทอดศิลปะกลองมโหระทึก นักวิชาการ และสถาบันที่เกี่ยวข้อง สื่อ และสังคม ซึ่งแต่ละฝ่ายนั้นจะรับผิดชอบในหน้าที่ที่แตกต่างกัน เพื่ออนุรักษ์และการปฏิบัติต่อเนื่องในระยะยาวในการรักษาวัฒนธรรมกลองมโหระทึก

บทสรุปและอภิปรายผล

ด้วยกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและกระบวนการบูรณาการทางวัฒนธรรมที่บรรจบกันนั้นคือความเป็นจริงที่น่ากลัว ยุคของโลกาภิวัตน์เป็นผลกระทบเชิงลบที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในการเลือกรับความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นผลกระทบร้ายแรงกับการสืบทอด ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม การแพร่กระจายของกลองมโหระทึกกว่าสองพันปีนั้นเป็นวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งของชนเผ่าทางตอนใต้ สะท้อนให้เห็นถึงพลังในการสร้างวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ของชนเผ่าทางตอนใต้ และเมื่อเวลาผ่านไปวัฒนธรรมกลองมโหระทึกนั้นก็ค่อยๆ เลือนหายไปจากผู้คน ด้วยเหตุนี้ ศิลปะการหล่อกลองมโหระทึกของแต่ละประเทศนั้นก็ค่อยๆ เลือนหายไป และกลองมโหระทึกผู้ก่อเกิดวัฒนธรรมกลองมโหระทึกนั้นก็ตกอยู่ในความเสี่ยงเช่นกัน ในการดำเนินไปของโลกยุคปัจจุบันจะทำเช่นไรเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมกลองมโหระทึกออกไปนั้นคือปัญหาที่ประเทศต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำโขงต้องเผชิญและเป็นข้อท้าทายที่ต้องเร่งแก้ไข การอนุรักษ์วัฒนธรรมกลองมโหระทึกนั้นมีความยากลำบากมาก ต้องมีระบบนโยบายที่แข็งแกร่ง รวมถึงหลายภาคส่วนและสังคมด้านต่างๆ ในการดำเนินการกระตุ้นการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิวัฒนาการ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และสัญลักษณ์กลองมโหระทึกนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากรัฐบาล ประชาชน นักวิชาการและสถาบันที่เกี่ยวข้อง ผู้สืบทอดศิลปะกลองมโหระทึก พลังจากสังคม และสื่อต่างๆ ในการให้ความช่วยเหลืออย่างสูงสุด ขณะเดียวกัน ยังต้องการความร่วมมือจากประเทศต่างๆ เพื่อให้แน่ใจว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านแบบดั้งเดิมได้รับการอนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น

หลังจากผ่านการทำการวิจัยกลองมโหระทึกแล้วพบว่าการพัฒนาและเศรษฐกิจในสังคมทั้งหมดรวมถึงการพัฒนาทางวัฒนธรรมของกลองมโหระทึกนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ในขณะที่มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ การวิจัยกลองมโหระทึกนั้นเป็นการรวมเข้าด้วยกันของโบราณคดี มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ชนชาติวิทยา ศิลปะ และรวมถึงสาขาวิชาอื่นๆ ในทางวิทยาศาสตร์ สำหรับการวิจัยกลองมโหระทึกนั้น ประเทศจีนได้เริ่มมีการวิจัยขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1950 โดยการเริ่มต้นนั้นมีการวางแผนและรวบรวมสำรวจวิจัยกลองมโหระทึก เวียดนามนั้นได้เริ่มต้นขึ้นหลังจากปี ค.ศ. 1970 และเริ่มต้นให้ความสำคัญกับการรวบรวมกลองมโหระทึก และดำเนินการรวบรวมกลองมโหระทึกแล้วนำไปเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์และทำการศึกษาวิจัยกลองมโหระทึก ส่วนประเทศไทยก็ได้เริ่มมีการบันทึกเกี่ยวกับกลองมโหระทึกตั้งแต่ยุคสุโขทัย แต่การวิจัยเกี่ยวกับกลองมโหระทึกนั้นได้เริ่มบันทึกในปี ค.ศ. 1964 ส่วนประเทศลาว ประเทศพม่าและประเทศกัมพูชาได้เริ่มศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลองมโหระทึกเมื่อปี ค.ศ. 1990 ความลึกซึ้งของกลองมโหระทึกที่ซ่อนอยู่อย่างไม่มีสิ้นสุด ไม่หยุดที่จะดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาศึกษาและสำรวจทำให้นักวิชาการในรุ่นแล้วรุ่นเล่ายังคงทุ่มเทเวลาและความพยายามในการทำการวิจัยกลองมโหระทึก ด้วยเหตุผลนี้ หัวข้อในการวิจัยกลองมโหระทึกจึงเต็มไปด้วยมนต์เสน่ห์ และกลายเป็นหัวข้อในการวิจัยของนักวิชาการทั้งหลายตลอดไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลองมโหระทึกในมิติอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น ศิลปะหรือลวดลายที่ปรากฏในกลองมโหระทึก วัฒนธรรมความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องหรือการมีส่วนร่วมของกลองมโหระทึก เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ควรได้มีการศึกษาวิจัยในเชิงลึกต่อไป

2. ควรมีการนำแนวทางหรือรูปแบบการศึกษาเรื่องของกลองมโหระทึกในมิติของบทบาท การอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยเป็นการเฉพาะ เนื่องจากมีความชัดเจนทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีแล้วว่าประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีการค้นพบกลองมโหระทึกกระจายอยู่ทั่วประเทศ

3. ผลของการวิจัยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า วัฒนธรรมกลองมโหระทึกอยู่ในภาวะเสื่อมเสี่ยงต่อการสูญหาย ทั้งในมิติของตัวกลองรวมถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับกลองมโหระทึกที่เกิดขึ้นทั่วไปในกลุ่มประเทศที่ทำการศึกษา ดังนั้นจึงควรมีการนำผลวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการสืบทอด อนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมกลองมโหระทึกต่อไป

บรรณานุกรม

- เขมชาติ เทพไชย. “รายงานการสำรวจ และศึกษากลองมโหระทึก ณ บ้านยวนเฒ่า ตำบลเทพราช อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช” ศิลปากร ปีที่ 29, ฉบับที่ 4 (กันยายน 2528): 18-20
- เจนจิรา เบญจพงศ์. (2539). ลายนกยงบนหน้ากลองมโหระทึก. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 58, 49 (ส.ค.2554) หน้า 46
- ชนานูช คำสุข. (2553). มโหระทึก. เพลงดนตรี 15, 7 (มี.ค.2553) หน้า 44-47
- ชิน อยูติ. (2529). สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2517). กลองมโหระทึกอดีต. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทองแถม นาถจำนง. (2532). มโหระทึกจากหลักฐานทางจีน. เมืองโบราณ 15, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2532) หน้า 75-86
- _____. (2538). มโหระทึก. ศิลปวัฒนธรรม 16, 7 (พฤษภาคม 2538) หน้า 140-141
- _____. (2538). มโหระทึก. ศิลปวัฒนธรรม 16, 8 (มิถุนายน 2538) หน้า 140-142
- บักหนาน ถงกู่. (2538). มโหระทึกใช้ทำอะไร. ศิลปวัฒนธรรม 16, 12 (ต.ค.2538) หน้า 116-117
- _____. (2539). ลายนกบิน. ศิลปวัฒนธรรม 17, 3 (ม.ค.2539) หน้า 78-80
- พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542
- พัชรินทร์ สุขประมุข. (2529). “กลองมโหระทึกที่พบใหม่ในประเทศไทย”. รายงานประจำปีของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์.
- สรีรา เกิดสว่าง. (2539). มโหระทึกวัดดอนตาล. ศิลปวัฒนธรรม 17, 4 (ก.พ.2539) หน้า 146-147
- สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). ประมวลสารประชุมวิชาการวิจัยด้านไทยคดีศึกษา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- อัญชลี สีนุสสอน. (2548). รายงานการพบกลองมโหระทึกในพื้นที่จังหวัดเชียงรายเมื่อ พ.ศ.2546 : ลวดลายพิเศษกับข้อสังเกตเกี่ยวกับกลุ่มชนเจ้าของกลองมโหระทึก และข้อสันนิษฐานด้านอายุสมัย. ศิลปากร 48, 6 (พ.ย.-ธ.ค. 2548)
- Promoting Intellectual Property in Developing Countries, World Bank, 2004.
- Li Fuqiang, Wei Yanxiong: Bronze Drums of China-Southeast Asia (Laos Volume). 2016:14-44.
- Li Weiqing. (1982). Classification and Dating of Bronze Drums in Southern China, Archaeology. 1979 (1); Wang Kerong. Problems of the Study on Ancient Bronze Drum. Proceedings of the Symposium of Ancient Bronze Drums. Beijing: Cultural Relics Press. 1982:87~94.
- Liang Zhiming. (2007). SOUTHEAST ASIAN AFFAIRS, 2007:49-51.
- Jiang Tingyu. (1982). Tong Gu.Guangxi:China Press, 1982.
- Jiang Tingyu. (1985). Tong Gu.Guangxi: People Public House Press, 1985.
- Jiang Tingyu. (1988). Tong Gu Yi Shu Yan Jiu.Guangxi:China Press, 1988.
- Virgimia M.Di Crocco. (1993). Evidence Suggesting Use of Bronze Drums in Myanmar During the Northern Sung Dynasty. Exploration on Bronze Drums and Bronze Culture-- Proceeding of the 2nd Symposium of Ancient Bronze Drums and Bronze Wares Culture in Southern China and Southeast Asia. Edited by Association of Chinese Ancient Bronze Drums. Nanning: Guangxi Ethnic Press, 1993. P78-P79
- Wei Danfang. (2014). A Comparative Study on Handed-down Bronze Drums from Ethnic Groups in China-Myanmar and China- Laos Border Areas. Guizhou Ethnic Studies, 2014 (4).